

Stortingsmøter på Hamar og Elverum

tirsdag den 9. april 1940

Møte på Hamar kl. 13.

President: Hambrø.

Presidenten: I henhold til Grunnlovens § 68, som uttaler at «Stortinget sammentræder i Almindelighed den første Søgnedag efter 10de Januar hvert Aar i Rigets Hovedstad, medmindre Kongen paa Grund av overordentlige Omstændigheder, saasom fiendtligt Indfald — —, dertil bestemmer en anden Kjøbstad i Riget.» — har Kongen bestemt at Stortinget i dag skal møte på Hamar, og jeg erklærer Stortinget for lovlig satt.

Ved det derpå foretatte navnopprop var følgende 46 representanter fraværende:

Ørbæk, Grasåsen, Kulien, Førre, Peersen, Børøe, Korslund, Marta Nielsen, Hartvig Svendsen, Meinich Olsen, Anna Henriksen, Steen, Johan Jensen, Hundseid, K. Chr. Knudsen, Nygaard, Kr. Berg, Carl R. Olsen, Oscar Nilssen, Jakob Vik, Svarstad, Dønheim, Anderssen-Rysst, Andr. Moan, Bjørnson, Olaf Johansen, Vinje, Kverneland, Kristian Hansen, Ola Solberg, Wright, Aslak Nilsen, Foshaug, Alvær, Alb. Moen, Handberg, Aarseth, Ingebjørg Øisang, Mathiassen, Grønland, Magnus Johansen, Joh. A. Jensen, Maastad, J. E. Pettersen, Grønneberg og Joh. Johannesen.

Presidenten: Der er 45 representanter borte¹ ved dette navnopprop, men en hel rekke av dem har anmeldt at de kommer pr. bil eller forsøker å komme med tog.

Alle Stortingets representanter kjenner de forhold som har bevirket at Regjeringen i statsråd og under konferanse med Stortingets president har bestemt å innkalle dette møte på Hamar. Det er sikkert et håp hos oss alle at Stortingets utlendighet må bli så kort som mulig, og at enhver byrde som legges på Stortingets skuldrer, må vi vise oss skikket til å bære, slik at de avgjørelser som blir truffet av Kongen og hans råd og av Stortinget i denne tid, må bli til fedrelandets gagn og til betryggelse av vårt lands suverenitet og uavhengighet i fremtiden.

¹ Etter den foreløpige optelling.

Utenriksministeren vil gi en redegjørelse for de aktuelle forhold som Stortingets medlemmer hittil alene kjenner på annen hånd eller muligens slett ikke.

Statsråd Koht: Det er syrgjelege meldingar som eg her har å leggja fram for Stortinget. I går kveld då Stortinget slutta forhandlingane sine, møttest Regjeringa til nytt møte og dryfte dei militære tiltaka som vi meinte måtte til av omsyn til den faren som no truga, etter den krise vi hadde i tilhøve til vestmaktene. Dette regjeringsmøte gjekk frå kvarandre kl. millom 9 og ½ 10 i går kveld, og vi hadde då ingen tanke om det som kom til å henda snart etter. Det var i 12-tida at meldingane tok til å koma om at tyske floteskip heldt på å trenge inn på norsk område. Den fyrste meldinga kom ute frå Ferder, der vi fekk høyra at fleire tyske krigsskip no stemnde inn-etter. Dei vart mottekne med skot frå Bolærne og Rauer, men i den myrke natta som var, stemnde dei fram utan hinder og kom etter kvart utetter natta fram til Filtvet, og der vart det då ut på natta opna ein hard strid. Men fyrr denne striden endå kom i gang, hadde vi fått melding om at tyske orlogsskip heldt på å gå inn i skipsløpa til Bergen gjennom Korsfjorden. Der òg vart dei mottekne med skot frå Hellen. Men dei gjekk framom der og kom fram til dei inre festningane kringum Bergen, og i dag tidleg sette dei seg fast i Bergens by. Vi fekk om lag samstundes med det ut på natta melding på ein merkeleg omveg om at ein annan tysk krigsflote låg utanfor Stavanger, budd til å gå inn der i dag tidleg. Og lenger utpå natta — eg må vel nærast kalla det morgonen, det var i ½ 4-tida — kom det melding om at 2 tyske krigsskip hadde gått framom Agdenes inn Trondheimsfjorden og inn til Trondheims by.

Det gjekk fåresignal i Oslo kl. millom 12 og 1, og dermed vart i det minste alt folket

der i byen varskudd om den fåren som var på ferde. Medlemene av Regjeringa vart då av statsministeren innkalla til møte, og vi møttest alle i Utanriksdepartementet kl. $\frac{1}{2}$ 2 om natta. Der vart Regjeringa sitjande samla heilt til den lyse morgon, og dryfte dei tiltak som kunde verta gjort reint militært. M. a. vart det vedteke full mobilisering i 1., 2., 3. og 4. brigade, og etter kvart som vi fekk meldingar, dryfte vi då korleis ein skulde taka dei einskilde ting. Men sjølv sagt, det var ikkje so mykje just av vedtak som kunde verta gjort.

Desse krigsskipa som kom inn på alle kanar, vart ikkje alle med ein gong kjende som tyske. Det var fyrst dei som kom inn mot Bergen som vi fekk fast melding om var tyske, elles vart dei dekte av myrkret, men vi skyna då godt at det var tysk krigsflote.

Kl. 5 om morgonen meldte den tyske sendemannen i Oslo seg i Utanriksdepartementet, og der la han fram for meg det som ein vel må kalla eit ultimatum. Dette ultimatumet har eg her med meg. Eg har det berre på tysk. Det er langt, men eg trur det er rettast å lesa opp heile dokumentet. Det er dette dokumentet som fører oss inn i den situasjon som landet vårt står i i dag. Eg kann berre gjeva det i svært ufullkommen omsetjing, for eg har ikkje fått lese det igjenom skikkeleg so mange gonger som ein burde gjera, og det tyske målet ligg so ofte lite grann vanskeleg når vi skal få det over i norsk målføring, so eg må be om orsaking for den forma som denne omsetjinga kann få, og at eg må hakka mykje her, men eg skal freista gjeva dokumentet so godt som eg kann. Det er fyrst eit memorandum, som tek til soleis:

I strid med det innerlege ynske til det tyske folket og den tyske regjeringa om å leva i fred med det engelske og det franske folk, og endå det ikkje fanst nokon vetug grunn til ein strid millom desse folka, har makthavarane i London og Paris lyst krig mot det tyske folket.

I det denne lenge firebudde angrepskrigen, som vendte seg mot sjølv livet for det tyske riket og det tyske folket, vart slept laus, har England og Frankrike opna sjøkrigen mot den nøytrale verda. Like eins som dei aller fyrst, under full vanvyrnad for dei mest elementære reglar for folkeretten, prøvde å få i stand ein sveltblockade mot tyske kvinner og born og gamlingar, la dei samstundes dei nøytrale statane inn under vyrdsause blokade-tiltak. Det som straks fylgde av desse folkerettsstridige kampmetoder som soleis England og Frankrike innførde, og som Tyskland måtte møte med sine mottiltak, var den hardaste skjebne for den nøytrale skipsfart og den nøytrale handel. Omframnt dette gav dessutan den

engelske framferda sjølv nøytralitetstanken eit øydeleggjande slag.

Tyskarane på si sida har likevel strevd etter å verja retten for dei nøytrale dermed at dei har freista på å innskrenka sjøkrigen til dei havstykke som ligg millom Tyskland og fiendene deira. Mot dette har tiltaka frå England med det fyremålet å føra fåren bort frå sine eige og samstundes hindra den tyske handelen med dei nøytrale land, meir og meir gått ut på å føra sjøkrigen inn i farvatnet til dei nøytrale. I medhald av denne ekte britiske krigføringa har England i stigande mon, under ope brot på folkeretten, sett i gang krigstiltak på sjøen og i lufta jamvel inn i territoriet til Danmark og Noreg. Tyskland har frå fyrste av krigen rekna med at dette skulde gå soleis. Det har ved sin inre og ytre økonomiske politikk visst å hindra den freistnaden på ein britisk sveltblockade mot det tyske folket og avsperring av den tyske handelen med dei nøytrale statane. Dette kom i dei siste månadene til å visa eit fullt samanbrot for den britiske blokadepolitikken.

Denne utviklinga, dels den vonløysa som det var for eit direkte angrep på dei tyske vestfestningane og dels den veksande otte som kom opp i England og Frankrike framfyre dei sterke tyske motangrep på sjøen og i lufta, har i den siste tida i større og større mon ført til at både dei tvo landa freista på med alle hjelperåder å få krigsskodeplassen vida ut til det nøytrale fastlandet innanfor og utanfor Europa. At England og Frankrike hermed i fyrste lina har områdene til dei små europeiske statane for auga, det segjer seg sølv, slik som den britiske tradisjonen er. Heilt ope har dei engelske og franske statsmennene i dei siste månadene forkynt utvidinga av krigen til desse områdene som den strategiske grunn tanken for krigsførsla si.

Det fyrste høvet til dette fekk dei i den russisk-finske konflikten. Den engelske og den franske regjeringa har heilt offisielt forkynt at dei var viljuge til å gripa inn med militær makt i konflikten millom Sovjet-Samveldet og Finnland og bruka dei nordiske statane til operasjonsbasis for seg. Men den freden som mot ynskja og vonene deira kom so fort i Norden, har hindra dei i alt den gongen å gjennomføra dette tiltaket. Når dei engelske og franske statsmennene etterpå har sagt at dei ikkje vilde gjennomført dette tiltaket utan samtykke av dei nordiske statane, so er det ei grov usanning. Riksregjeringa har dokument som provar, at England og Frankrike i hop hadde vedteke at aksjonen skulde bli førd igjenom området til dei nordiske statane jamvel mot viljen deira. Men det som er det avgjerande, er det som no kjem.

Ut ifrå det standpunkt som den engelske og franske regjeringa har teke fyre og etter den sovjetrussisk-finske freden, og ut ifrå dei prov som riksregjeringa har i hendene, er det uimotsegjeleg at vedtaket om å føra hjelp til Finnland mot Russland berre skulde tena endå vidare fyremål. Det målet England og Frankrike sette for seg i skriva, var og er dette: 1) å avsperra Tyskland frå malmtilførsla frå nord med å setja seg fast i Narvik, 2) med å landsetja engelske og franske herstyrke i dei skandinaviske landa å skapa ein ny front for soleis å kunna få taka Tyskland i flanken, i det dei nordiske landa skulde tena dei engelske og franske herane til krigsskodeplass, medan dei nordiske folka etter gamal engelsk tradisjon skulde få taka rolla som hjelpe- og leigetroppar.

Då denne planen vart gjennomkryssa av den russisk-finske freden, fekk riksregjeringa klårare og klårare kunnskap om at England og Frankrike sette seg fyre å freista på å setja fyremålet sitt i verk på anna vis. I trangen til å fyrebu ein intervensjon i Norden har då den engelske og den franske regjeringa i dei siste vekone heilt ope forkynt den setninga, at i denne krigen måtte det ikkje finnast noko slag nøytralitet, og det var plikt for dei små landa å gå aktivt inn i striden mot Tyskland. Denne setninga vart breidd ut gjenom propagandaen frå vestmaktene og gjenom sterkare og sterkare politisk trykk på dei nøytrale statane. Dei konkrete meldingane om at vestmaktene vilde gjera freistnad på å landsetja tropper i Skandinavia, vart i den siste tida fleire og fleire. Men om det i det heile endå kunde finnast den minste tvil på det endelege vedtaket hos vestmaktene om å gripe inn i Norden, so er den i dei siste dagane avgjort komen bort. Riksregjeringa har i hendene prov som viser utan motsegjing at England og Frankrike hadde sett seg til mål straks i dei næraste dagane brått å setja seg fast på visse område av dei nordiske statane. Dei nordiske statane har på si sida ikkje berre ikkje sett noko slag motstand mot desse overgrep frå England og Frankrike, men dei har jamvel tolt dei hardaste innbrot i suverenitetsretten sin utan mottiltak som kunde høva. Riksregjeringa må difor tru at den kgl. norske regjering vil taka det same standpunkt framfyre dei tiltak som no frå engelsk og fransk sida er planlagde, og som vert gjennomførde. Men om så den kgl. norske regjering hadde viljen til å taka mottiltak, har riksregjeringa klårt for seg at dei militære kreftene i Noreg ikkje vil rekkja til å gjera motstand med framgang mot dei engelske og franske tiltaka.

I denne avgjerande fase i den livsstrid som England og Frankrike har tvinga inn på det

tyske folket, kan riksregjeringa ikkje under noko vilkår tola at Skandinavia blir av vestmaktene gjort til ein krigsskodeplass mot Tyskland, og at det norske folket, anten det er viljug eller motviljug, vert misbrukt til krig mot Tyskland. Tyskland vil ikkje uverksamt lata det gå at fiendene av landet skal setja i verk desse planane. Riksregjeringa har difor i dag innleidd visse militære tiltak som vil føra til fastsetjing på strategisk viktige punkt i det norske statsområdet. Riksregjeringa tek dermed over under denne krig vern for kongeriket Noreg og har den faste viljen frå no av, med dei maktmidlar ho eig, å forsvara freden i Norden mot alle engelskfranske åtak og endeleg tryggja freden.

Riksregjeringa har ikkje ynskt at det skulde gå på denne måten. Ansvar for dette ber åleine England og Frankrike. Både dei to statane forkynner hyklerisk at dei vil verja dei små landa, men i sanninga brukar dei vold mot dei i det håp dermed å kunna setja i verk den øydeleggjings tanken som dei har vendt mot Tyskland, og som dei dag for dag meir ope forkynner. Dei tyske troppene går difor inn på norsk grunn ikkje med fiendtlege tankar. Den tyske overkommnado har ikkje det fyremålet å bruka dei punkt der dei tyske troppene set seg fast, som operasjonsbasis for kampen mot England so lenge den ikkje vert nøydd til dette på grunn av tiltak frå England og Frankrike. Dei tyske militære operasjonane har berre for auga det målet å sikra mot at norske støttepunkt skulde koma inn under engelske og franske krigskrefter (?). Riksregjeringa er overttydd om at ho med desse tiltaka like eins tener interessene for Noreg, for denne trygda med tysk verjemakt byr for dei skandinaviske landa den einaste trygd for at desse landa ikkje under denne krig skal vorta slagmark og skodeplass for kanskje dei fælaste krigshandlingar. Riksregjeringa ventar difor at den norske regjeringa og det norske folket vil visa forståing for denne tyske framferda og ikkje gjera nokon motstand mot henne. All motstand vil verta broten ned med dei stridskrefter som vert sette inn, med alle hjelperåder, og vil difor berre føra til ei heilt nyttelaus blodsutgyting. Den kgl. norske regjering vert difor beden om med største hast å gjera alle tiltak for å tryggja at framrykkjinga for dei tyske troppene kann gå for seg utan rivningar og vanskar. I den ånd som er født av det gamle gode tysk-norske venskapet forkynner riksregjeringa at Tyskland ikkje har til fyremål med sine tiltak på nokon måte no eller i framtida å krenkja den territoriale integritet og det politiske sjølvstende for kongeriket Noreg.

Dette var det memorandum som forma ut i

ålmenne setningar grunnlaget for den tyske innmarsjen i Noreg. Men i lag med dette memorandum er det so noko som dei kallar Aufschreibung — ei oppskrift — som gjev dei ein-skilde og serskilde krav som den tyske regjeringa vilde setja til den norske.

Riksregjeringa ber den kgl. norske regjering straks å taka dei rådgerder som her vert nemnde:

1) Opprop frå regjeringa til folk og her om å lata vera med all motstand mot dei tyske troppene, når dei set seg fast i landet.

2) Ordre til den norske heren om å tre i samarbeid med dei tyske troppene som kjem inn, og med dei tyske kommandantane, og få i stand med dei tyske kommandantane alle turvande avtalar om lojalt samarbeid. Dei norske troppene skal derunder få ha våpna sine, so framst oppførsla deira kann gjeva lov til det. Til teikn på viljen til samarbeid skal på militære verk som tyske tropper kjem nær, verta heist det kvite parlamentærflagg attmed nasjonalflagget.

3) Sambindingskommandoer er å senda

- a) til befalingsmenn for dei tyske tropper som rykkjer inn i hovudstaden, offiserar for her, marine og luftvåpen, og
- b) til dei tyske troppsførarar på dei ein-skilde stadene.

På den andre sida vil den tyske kommandanten senda samarbeidsoffiserar til dei norske overkommandantane. Yrket for denne samarbeidskommandoen skal vera å tryggja eit gnirkefritt samarbeid og hindra saman-støyt millom tyske og norske herfolk.

4) Uskadd overgjeving av militære innretningar og anlegg som trengst for dei tyske troppene til å tryggja Noreg mot den ytre fiende, og herunder serskilt kystfestningane. Nøgje kunnskap skal verta gjeven om den minesperringa som er utlagd av den kgl. norske regjeringa.

5) Fullstendig myrkleggjing skal verta gjennomført på heile det norske området frå kvelden etter den fyrste innrykkjingsdagen.

6) Uskadd vedlikehald og trygging i drifta for samferdsleråder og samferdslevegjer og for meldingsråder. Samferdslerådene — jernbane, innlands- og kystskipsfarten — og etterretningssamkvæmet skal verta sette til rådvelde for dei tyske troppene i det omfanget som dei trengst for dei oppgåvone som dei tyske troppene og forsyninga for dei har.

7) Fyrebod for krigs- og handelsskip mot å gå ut til utlandet og startfyrebod for alle fly. Skipsfarten på tyske hamner og nøytrale Østersjø-hamner skal kunna verta frigjeven.

8) Tilvising til at dei norske losane gjer tenesta si etter forskriftene frå tyske styresmakter.

9) Vervarslingstenesta skal verta halden oppe, men verta sett til rådvelde for dei tyske innmarsjtroppene. Offentleg kunngjering av vervarslingar og vermeldingar skal slutta.

10) All meldings- og postteneste over sjøen til utlandet skal verta sperra. Meldings- og postsamferdsia med Østersjøstatane skal verta innskrenka til visst mål og verta overvaka av dei tyske troppene etter krav frå overkommandanten.

11) Ordre til pressa og til kringkastinga om ikkje å kunngjera militære meldingar utan samtykke frå det tyske herstyret. Kringkastingssendarane skal stå til rådvelde for kunngjeringane frå den tyske overkommandanten.

12) Utførselsførebod for krigstilfang frå Noreg til utlandet.

13) Attgjeving av alle opprop og ordrer som på grunnlag av desse nemnde punktene vert sende ut frå den norske regjeringa, skal verta gjevne i ciffer, so framt radiotelegraf vert nytta, og i ciffer som ikkje er kjent for Tysklands fiender. Overkommandanten for dei tyske troppene skal ha rett til å gjeva kringkastinga fri.

Alle desse einskilde ting som her er sette opp, vilde då leggja styringa i Noreg, i det minste i krigstida, inn under tysk militærmakt.

Då den tyske sendemannen var hos meg med alt dette, som han elles berre rett stutt gav att munnleg, bad han om å få svar straks på timen. Eg sa, at han kunde då ikkje venta at eg skulde personleg taka ansvaret for ei avgjerd på så viktuge spursmål, eg måtte då, sa eg, i det minste fyrst leggja saka fram for Regjeringa. Det vilde han fyrst segja nei til, for han sa, at her galdt det om å få svar straks. Ja, sa eg, men Regjeringa sit i romet her attmed. Då han hørde dette, sa han, at då kunde han gå med på at eg fekk rådleggja med Regjeringa.

Det gjorde eg då. Den rådleggjinga kann eg segja var samrøystes imot, for det var samrøystes meining i den norske Regjeringa at slike krav vilde det vera uverdug for Regjeringa og for folket vårt å gå med på. Dette melde eg då tilbake til den tyske sendemannen. Eg sitera for han det ordet som føraren hans ein gong nyleg har sagt, at eit folk som mjukt bøyer undan for ein voldsman, fortener ikkje å leva. Eg sa til han at eg kunde ikkje sjå at Tyskland hadde noko slag rett til det volds-tiltak som det her no vilde gjera eller alt var i gang med å gjera mot det norske folket, men vi vilde halda oppe sjølvstendet vårt so lenge vi kunde, og vi meinte at vi i den nøytrale politikken vi hadde fylgt, hadde synt at vi ikkje vilde ha fiender på noka side. Men sendemannen heldt no fast — eg kann vel segja, sjølv sagt — på den ordren han hadde fått,

at når det no soleis var svare nei frå Regjeringa på desse krava, vilde det bli krig. Han sa: ingen ting kan redde dere. Og jeg sa til ham at vi står på vårt sjølvstende, og krigen er alt i gang. Det visste han merkeleg nok ikkje endå, for han hadde nemnt munnleg til meg — det står ikkje i dette skriftet — at det hadde vore tanken, at kl. 9 om morgonen skulde alle dei faste punktene som Tyskland vilde ha, verta besette av tyske tropper.

Men soleis kom då dette ultimatum utan tidsfrist til den norske Regjeringa med krav på svar på timen, og for min part er eg viss på at Regjeringa der har heile det norske storting og heile det norske folket med seg i den avvisinga som vi gav.

Vi har so set det som har hendt etterpå, at den tyske hermakta, floten og luftvåpenet har brote seg hardare og hardare inn over Noreg. På ferda hit opp såg vi korleis Kjeller vart bomba, so vi ser vi lever no i krig, ein krig som eg trur vi trygt kann segja for all verda at vi ikkje har noka som helst skuld i.

Det er det som eg hadde å melda Stortinget her i dag, dette dokumentet som eg skulde leggja fram.

Presidenten: Presidenten går ut fra at Stortingets medlemmer ønsker å få anledning til å gjøre seg bekjent med utenriksministerens redegjørelse hurtigst mulig. Den vil øyeblikkelig bli mangfoldiggjort, så fort råd er her. Stortingets kontor har medbrakt ikke bare det nødvendige personell, men også det nødvendige maskinell, og jeg går ut fra at Stortinget igjen kan sette møtet kl. 5 i ettermiddag. Skulde Regjeringen i mellomtiden ønske å ha noen rådslagning, det være seg med presidentskapet, med utenrikskomiteen eller med gruppeførerne, vil dertil naturligvis være anledning.

Jeg kan, forsåvidt det er en nyhet for tingets medlemmer, supplere de opplysninger utenriksministeren har gitt, med følgende melding som er kommet over den danske riks-kringkasting: at København er besatt, og Danmark har antatt de tyske krav. Tyske tropper er gått inn i landet her ved Vallø ved Tønsberg, Horten er bombet.

Statsminister Nygaardsvold: Jeg har selvfølgelig ikke noe å legge til den redegjørelse som utenriksministeren har gitt. Jeg fikk ikke anledning til å være til stede med det samme møtet begynte, jeg ble kalt i telefonen til Oslo luftvernskommando — jeg skal komme tilbake til det. Jeg tror jeg vil be om at Stortinget utsetter møtet til kl. 6. Jeg tror det er riktig at Regjeringen får holde en konferanse, vi har ikke hatt anledning til det siden klokka var 5

i dag. Siden har vi vært på flukt og på fart alle sammen, som alle andre har vært. Det kan være forskjellige ting som jeg iallfall trenger til å legge fram for Regjeringen, og som vi da kanskje kunde snakke nærmere om når vi kommer sammen. Mer skal jeg ikke si nå.

Jeg skal supplere de opplysninger som presidenten gav. Jeg hadde en forbindelse med Oslo luftvernskommando. Dens melding lød slik: Oslo bombardert, luftvernet delvis satt ut av funksjon. — Jeg spurte om de visste noe om hvor mye skade det var skjedd ved bombardementet. Dertil svarte vedkommende offiser at han kunde ikke si det, for han satt i en bombesikker kjeller. Det eneste han hadde hørt var, at det var falt en bombe på Festningsplassen.

Så hadde jeg forbindelse med generalstabssjefen, som nå befinner seg på Eidsvoll sammen med forsyningsministeren. Forsyningsministeren var på farten hit opp, men generalstabssjefen har bedt ham om å være der hos seg inntil statsråd Ljungberg kunne komme etter, for han var enda i Oslo og assisterte general Hvinden Haug. Det generalstabssjefen sa var, at det ble kjempet — ja, jeg kan ikke gjengi traktene, men det var delvis kamp omkring Grorud. Det var ikke så svært mange falne, men det var en del falne og en del sårede. Han sa at statsråd Ljungberg ville komme ganske snart baketter.

Så snakket jeg med forsyningsministeren. Han hadde, siden vi skiltes kl. 5, forsøkt å skulle få ut så mye som mulig av det korn som vi har lagret i Oslo, og han sa at han skulle få sendt en del til Elverum og til Kongsvinger. Men man kan forstå at det var liten tid til å kunne gjøre noe med det.

Ved siden av dette har jeg fått meddelt gjennom kringkastingen at en tysk offiser har meldt seg hos riksprogramsjef Midttun, selvfølgelig for å kontrollere eller for å overta kringkastingen. Videre sier meddelelsen fra kringkastingen at Kristiansand er bombardert, flere drept og sårede.

Det var bare disse opplysninger jeg ville gi så alle hører på det, og gjenta at jeg går ut fra at Stortinget ikke behøver å samles før kl. 6, så Regjeringen får litt tid på seg.

Presidenten: Det er givet at Stortinget gjerne vil gi Regjeringen tid, og presidenten går ut fra at Stortinget da samles igjen kl. 6. Men man må heller ikke være blind for at de tyske luftangrep når som helst kan strekkes videre. Kringkastingen har jo omsorgsfullt kunngjort en rekke ganger at Stortinget og Regjeringen var dratt til Hamar, og følgene av det kan vi ikke ha noen oversikt over.

Luftverntilstand vil bli erklært for Hamar med sirenesignal og vil bli avlyst igjen på samme måte som i Oslo.

Jeg har en meddelelse av litt mer gledelig art å gi, det er at jordbrukskonflikten er avblåst. Vi kommer til å etablere kringkasting med utsendelse her fra Hamar, hvor man selvfølgelig da også vil utsende at jordbrukskonflikten er avblåst. Det er likeledes tanken å utsende et referat av de meddelelser som utenriksministeren her har gitt Stortinget. Vi vil forsøke å dra omsorg for, at de meddelelser som utgår herfra, er noe mer forsiktige enn de som har gått ut fra kringkastingen i Oslo. Vi akter ikke å understreke at Stortinget er samlet på Hamar, men som det heter med det engelske ord fra krigen: somewhere in Norway. Når Hamar er valgt, så er det av den likefremme grunn at fra Hamar, som er et stort trafikksentrum, er det åpne veier i mange retninger, og Stortinget kan eventuelt måtte tenke seg den mulighet å dra lenger øst og nord. Det vil være husrom og anledning nok i Elverum, og man har også veien østover åpen, hvis det skulle vise seg absolutt nødvendig.

Det som ligger under for Regjeringens beslutning om å holde dette møte her, var en betraktning som jeg delte — og jeg tilskynet til den beslutning — nemlig, at hvis det lykkes en fiende å bemektige seg statssjefens og regjeringsmedlemmenes personer og eventuelt de embetsmenn som nasjonalforsamlingen har valgt, da er landet konstitusjonelt satt ut av funksjon og har meget vanskelig for gjennom noe konstitusjonelt organ å vareta sine interesser. Så lenge landets regjering og parlamentariske og konstitusjonelle ledelse er i orden, er stillingen en helt annen, således som man bl. a. kjenner det fra Belgia under den forrige krig.

Det er givet at det under den foreliggende situasjon er en overordentlig stor mengde spørsmål Regjeringen må drøfte og ta stilling til, og en lang rekke meget viktige spørsmål Stortinget vil ha å drøfte og ta stilling til. Jeg går ut fra at Regjeringen vil forelegge Stortinget forskjellige ting hurtigst.

Jeg vil få lov til å nevne to rent praktiske betraktninger som jeg tror er viktige i øyeblikket. Den ene er at det vil være naturlig å gjøre Stockholm og den norske legasjon i Stockholm til en utgående sentral for særdeles meget av den internasjonale virksomhet som vi er nødt til å utføre. En del av de fremmede legasjoner er allerede etablert i eller ved Hamar, andre er på vei hit. De forskjellige ministre fra vennligsinne makter stiller seg til Regjeringens disposisjon.

Den annen rent praktiske betraktning, som

jo naturligvis også alle vil kunne forstå, er den å bringe på det rene hvorvidt Narvik er tilstrekkelig beskyttet, ikke bare ved vår egen relativt sterke flåteavdeling, som var der, men også gjennom eventuelle engelske og franske stridskrefter ved det mineområde som har vært anlagt, slik at Norge eventuelt kan ha en utadgående vei vestover, hva der for vår kommunikasjon — og jeg mener her også den rent personlige kommunikasjon, hvis det skulle være nødvendig å sende ut underhandlere eller forhandlere av forskjellig art — vil være overordentlig viktig. For øvrig er det jo hundrer av spørsmål som melder seg.

Regjeringen mente det var riktig ved denne overflytning å la en del av Regjeringens medlemmer bli tilbake i Oslo, i første rekke forsvarsministeren, fordi der var så overordentlig viktige gjøremål å vareta. Jeg synes det er betryggende at generalstabssjefen og forsyningsministeren er kommet til Eidsvoll, og at forsvarsministeren kommer etter. Det er jo umulig, før man har visse etterretninger, som forhåpentlig forsvarsministeren bringer, å vite hvor vi står, og hvorledes vi er stillet i meget viktige henseender, og det er en given ting at det i høy grad interesserer oss stortingsmedlemmer. Man vil jo også med en viss spenning imøtesee forskjellige meddelelser fra utlandet om de reaksjoner, eller om de eventuelle motforanstaltninger som er fremkalt ved den tyske opptreden i Norge, og det er formodentlig lettest og bekvemtest via Sverige man vil kunne få høre de nyheter her. For øvrig er vi gått i gang med å etablere en kortbølgeutsendelse fra Hamar, som skal søke å nå så vidt ut som mulig med de kommunikasjoner vi har å gi utenverdenen, slik at vi ikke på dette viktige etterretningsfelt skal føle oss for avskåret.

Jeg går ut fra at Stortinget er enig i at møtet settes igjen kl. 6.

Nordlie: Jeg vil gjerne spørre herr presidenten om det er gjort noe med de landsskadelige partier som man har. Det ble for en stund siden fortalt at Nasjonal Samling har utsendt opprop i natt, og at man i de opprop også har sagt at man kjenner til alt sammen, og hva det bør gjøres. Hvis der finnes landskadelige personer i dag, som har partier bak seg, så går jeg ut fra at myndighetene allerede har satt dem der hvor de hører hjemme.

Presidenen: Justisministeren er i Oslo. Jeg kan kun si som svar på herr Nordlies anførsel, at det ikke er meg bekjent, men at det heller ikke er meg overraskende at Nasjonal Samling eventuelt har sendt ut slike flyveblad. Under en av de samtaler jeg hadde i natt med statsministeren, ble det drøftet mellom oss

den mulighet å fengse visse personer i påkommende tilfelle. Forholdene har muligens gjort dette vanskelig, men jeg er ganske sikker på at Justisdepartementet og årvåkenhetspolitiet har vært ganske påpasselig og forhåpentlig har oppnådd det de med de til rådighet stående midler kunne oppnå. Det har også i den siste tid vært drevet en ganske virksom kontraspionasje fra norsk side, som har avslørt et nett av spionasje over hele landet. Det var denne kontraspionasje som avslørte herr Hin—s spionsentral i Bergen bl. a. Jeg går ut fra, at det herr Nordlie bemerket, har alle lagt seg på sinne, og når justisministeren kommer til stede, vil forhåpentlig svar kunne gis. Myndighetene i Hamar er anmodet om å vise all mulig aktpågivenhet, all mulig omtanke og all mulig forsiktighet, og hjulryttereskadronen er mobilisert i morges etter konferanse mellom distriktssjefen, oberst Jensen, og meg, for å tjene til vakthold om Regjeringen og statssjefen under oppholdet her på Hamar, liksom det er sørget for annen beskyttelse. Og som det ble nevnt av utenriksministeren, er 4 divisjoner, og jeg tror i øyeblikket 5 divisjoner, mobilisert, og man prøver å tilveiebringe nødvendig kommunikasjon mellom befalingsmennene.

Statsminister Nygaardsvold: Jeg må gi den opplysning at jeg har måttet ta på meg militært ansvar. Sjefen for Østlandske luftvernkompani, eller -avdeling eller hva det nå heter — jeg er ikke så sterk i de militære affærer major Tollefsen er kommet i forbindelse med Hamar og med meg, han kunne ikke komme i forbindelse hverken med kommanderende general, generalstabssjefen eller general Hvinden Haug eller med noen som var overordnet. Han sa at luftvernet i Oslo var satt ut av funksjon, og han spurte så hva han skulle gjøre. Ja, jeg visste ikke hva jeg skulle si, men jeg sa at jeg synes — uten å ha den militære kunnskap og uten å kunne få rådføre meg med noen — at det var riktigst om han tok det han hadde igjen, ut av Oslo og forsøkte å forene seg med det som general Hvinden Haug har ovenfor Grorud. Men jeg la til, at hvis han mente at denne ordren var rivende gal, måtte han si fra til meg. Han sa han mente det var en riktig ordre, og han skulle ta ansvaret. Men jeg sa at jeg fikk ta ansvaret, jeg, slik at hvis han skal få noen påtale, må det i første rekke veltes over på meg. Men det lyktes ikke å komme i forbindelse med noen overordnet militær i dette land, jeg forstår ikke hvordan det har seg. Han sa de hadde skutt ned 4 maskiner over Oslo, og nå rykker tyskerne inn med lastebiler med monterte maskingevær rundt i gatene.

Møtet hevet kl. 13,35.

Møte på Hamar kl. 13,30.

President: Hambro.

Presidenten: Av de 45 medlemmer som var fraværende ved formiddagsmøtet, er nå de 37 kommet til stede. Det er alene følgende 8 representanter som er fraværende: Ørbæk, frk. Marta Nielsen (kom senere), Meinich Olsen, Steen (kom senere), Kr. Berg, Carl R. Olsen, Vinje og Hundseid.

Jeg ber Stortingets medlemmer unnskylle at møtet blir satt for sent, men begivenhetene utvikler seg med en sådan raskhet at det har vært nødvendig å drøfte en rekke ting, og disse drøftelser med Regjeringen og innen Regjeringen er ennå ikke tilendebrakt.

Hva først angår et rent praktisk spørsmål, så mener presidentskapet og Regjeringen at Stortinget, når dette møte er over, vil bli bilt til Elverum og forlagt til folkehøyskolen og lærerskolen i Elverum og i de nærmeste gårder. Forskjellige forhold gjør at man finner det riktig, hvis Stortinget vil unngå eventuelt å bli tatt til fange eller stillet til disposisjon for fremrykkende tyskere.

Dernest har jeg et særskilt forhold å nevne mens Regjeringen ennå sitter i statsråd hos Kongen med et par representanter for Stortinget. Etter formiddagens møte i Stortinget innleverte Regjeringen sine avskjedsansøkninger, d. v. s. de stillet plassene til rådighet for Hans Majestet. Jeg har alene hatt anledning til å drøfte det med venstregruppens fører og med et par av bondepartiets menn i utenrikskomiteen og med presidentskapet. Vi er av den oppfatning at Regjeringen ikke har noen adgang til å nedlegge sitt verv i disse tider. Det er umulig at landet har svevende regjeringsforhold i dette øyeblikk. Vi kan alle forstå og anerkjenne at Regjeringen finner det lojalt overfor Konge og Storting å stille sine plasser til disposisjon, men vi er av den oppfatning, vi som har drøftet det — hvilket også er Hans Majestets oppfatning — at så meget svever i luften i dette øyeblikk at vi ikke kan risikere at også regjeringsspørsmålet blir svevende i luften. En annen side av saken er det at man kan tenke seg den eventualitet at Regjeringen blir supplert med en mann, eventuelt flere fra de forskjellige grupper i Stortinget, hvis det skulle være behov for det. Men det som fremgikk av den konferanse jeg nevnte, var et forslag om at Stortinget henstiller til Kongen, som ikke har innvilget denne avskjedsbegjæring, å forlenge Regjeringen i dens embeter og henstiller til Regjeringen å fungere inntil videre.

Hvis ingen innvending fremkommer mot det, går jeg ut fra at det er Stortingets oppfatning av den sak i dette øyeblikk. Det er etter mitt skjønn en given ting at ingen ny regjering kan eller bør oppnevnes i det øyeblikk man har å treffe valget mellom en kapitulasjon like overfor en fremmed makt eller en etablering av ytterst innviklet krigstilstand i landet. Jeg går ut fra at Stortinget er enig i at man ikke på dette tidspunkt fremmer noen nydannelse av regjering og anser meg bemyndiget til å meddele dette til Hans Majestet Kongen og til Regjeringens medlemmer.

Når dette møte er blitt noe forsinket, da skyldes det ikke minst den grunn at vi har ventet på forsvarsministeren og generalstabschefen som bilte fra Eidsvoll klokken et kvarter over 5 og på grunn av den overordentlige trafikk i den vei ikke har kunnet komme til stede ennå. Vi hadde den oppfatning at forinnen Stortinget tok standpunkt til de viktigste spørsmål det ville ha å ta standpunkt til, burde man ha adgang til å høre hva de høyeste militære sjefers sier.

Jeg kan gi de opplysninger her — jeg går ut fra at president Magnus Nilssen og hr. Mowinkel som har deltatt i konferansen, vil beriktige meg, hvis det jeg anfører skulle være mangelfullt — at Narvik er besatt av tyskerne. Trøndelag er besatt av tyskerne. Man kan vente en fremrykning mot Hamar ad jernbanen eller pr. bil, for det var ikke ammunisjon til stede til å sprengde de broer som etter visse forutsetninger skulle sprenge. Raufoss ammunisjonsfabrikk er omkretset av tyske fly, og luftvernet der er sterkt svekket, idet det ble overført 2 kanoner til Hamar for øvrig uten at det var konferert derom med Stortingets vedkommende da Stortinget kom dit.

I Bergen er det etter rapport fra divisjonssjefen landsatt 5 000 mann som rykker fram langs Bergensbanen, hvor Bergens divisjons tropper i den utstrekning hvori de var disponible, langsomt trenges tilbake. General Steffens har oppslått sitt kvarter på Bømoen, hvorfra han prøver å iverksette mobilisering av Bergenske divisjon. Men der er gått 2 tyske krigsskip inn Hardangerfjorden med det formodede og sannsynlige formål gjennom Eide å landsette tropper og forsøke derigjennom helt å avskjære Bergenshalvøya. General Steffens har anmodet kommanderende general om å telegrafere til England og anmode den britiske regjering om at et par krigsskip måtte bli sendt til Hardanger.

Fra de forskjellige deler av landet lenger syd er opplysningene ikke uttømmende og kan vanskelig være det. Kristiansand og Horten

er bombet. Tyskerne har, som det ble nevnt i formiddag, landsatt tropper på Vallø ved Tønsberg. Sola flyplass kan ikke lenger forsvares. I Oslo blir det ustanselig landsatt tropper over Fornebu flyplass. Der har funnet luftvernkamp sted i Oslo. Etterat de tyske tropper var blitt innkvartert i gardekassernen ved Majorstua, har engelske fly forsøkt å bombe dette strøk av Oslo, men er i hvert fall foreløpig blitt forjaget av de tyske fly. Kjeller har hatt den skjebne som de fleste av Stortingets medlemmer var vitne til. Det er atskillige norske fly stasjonert nå i omegnen her. Det er utgått mobiliseringsordre, men første mobiliseringsdag er etter planen torsdag, d. v. s. at det først fredag vil være eventuelt tropper disponible i feltmessig stand, og enhver kan si seg selv at det er under overordentlig vanskelige forhold dette har skjedd.

Luftvernet og hva man har av mobilt forsvaret ved Oslo, har trukket seg tilbake i retning av Grorud, hvor det har vært kamper. General Hvinden Haug har søkt å etablere en forsvarslinje ovenfor Lillestrøm.

Men i dette øyeblikk vil det være nødvendig at Stortinget tar definitivt standpunkt til det spørsmål, hvorvidt man skal oppta forhandlinger med de tyske myndigheter i Oslo, eller om man skal fortsette forsvaret med de midler man har til rådighet og under de vanskeligheter som vil være innlysende for enhver.

Utenriksministeren redegjorde i formiddag for den henvendelse som var kommet fra den tyske minister. Der er senere kommet til utenriksministeren fra den fungerende leder av Utenriksdepartementets kontorer, ekspedisjonssjef Johannesen, en ny meddelelse fra den tyske minister, som jeg vil be utenriksministeren om å referere.

Statsråd Koht: Det er kl. 12,40 i dag at den tyske sendemann har komi i Utenriksdepartementet og talt med ekspedisjonssjef Johannesen og sagt til ham muninleg ein ting som han etterpå skreiv ned, og det lyder såleis — eg skal freista på å setja det om i farta: «I uppattak av appellen min frå i dag tidleg vil eg gjerne med sterkt ålvor visa den norske regjering endå ein gong til at norsk motstand mot den aksjonen som vi har gått i gang med, er heilt meiningslaust og berre kan føra til at stillingen for Noreg blir ålvorleg forverra. Eg tek uppatt at Tyskland ikkje har til formål med sine tiltak å røra ved den territoriale integriteten og det politiske sjølvstendet for Kongeriket Noreg korkje nå eller i framtida. Om stillinga i Danmark høyrer vi at den tyske aksjonen er i ferd med å gå fram etter planen og blir greitt gjennomført utan kamp. Den

danske regjeringa har visstnok av formelle grunnar protestert, men har sakleg godkjent alle tyske krav og med forståing stelt sin nøytralitet under tysk vern.»

Det er den meldinga som den tyske sendemannen gav i dag i Utanriksdepartementet.

Presidenten: Der er kommet forskjellige telegrammer til pressen som Stortingets medlemmer formodentlig har sett. Etter at det ble gjort henvendelse til den britiske minister her på foranledning av forsvarsministeren gjennom oberst Gulliksen, for å bringe på det rene i hvilken utstrekning og hvor snart England og Frankrike eventuelt kunne bringe hjelp, er der kommet et telegram til den britiske sendemann fra den britiske utenriksminister, Lord Halifax. Den britiske sendemann gjorde utenriksministeren oppmerksom på at dette telegram var sendt av Lord Halifax før han kunne ha mottatt telegrammet fra minister Dormer her. Jeg tror det er riktigst hvis utenriksministeren vil referere innholdet av den meddelelse Sir Cecil Dormer gav. Dokumentet ble ikke overlevert, fordi Sir Cecil for øyeblikket alene hadde det i original etter opptagelse ved en trådløs stasjon her.

Statsråd Koht: Eg går ut ifrå at dette er eit møte bak stengde dører.

Presidenten: Det er fortsettelse av et møte for lukkede dører.

Statsråd Koht: Det telegrammet som den engelske sendemann i dag har fått fra regjeringa si, gikk i hovudsaka ut på at den britiske regjeringa var fullt viljug til å hjelpe Noreg i motstandet mot den tyske invasjonen, og den britiske regjeringa nemnde særskilt at det som ho tenkte fyrst å taka seg til, det var å gripa inn mot at tyskarane har sett seg fast i Trondheim. Den britiske regjeringa meinte at når dei fekk fotfeste der, så kunde sidan det andre koma med. Det var dette som stod i telegrammet, og den britiske regjeringa telegraferte dessutan at ho reknar på samarbeid med den norske regjeringa i dette motstandet.

Statsminister Nygaardsvold: Ikke så snart.

Presidenten: Ble det ikke også meddelt noe fra det franske øverste krigsråd?

Statsråd Koht: Jau, den britiske sendemannen fortalte meg munnleg at han hadde fått vita av den franske sendemannen at det franske ministerrådet hadde havt møte og

vedteki at det vilde sende hjelp til Noreg så fort som råd var. Men eg får kanskje då leggja attåt at Dormer, den britiske sendemannen, sa til meg at dette «Så snart som råd var» meinte det ikkje vilde bli så gruveleg fort, nett på dagen, men dei vilde gjera det dei kunde.

Presidenten: Jeg vil gjerne opplyse at i en timelang konferanse mellom Regjeringen og Stortingets president og visepresident, hvor herr Mowinckel, lagtingspresident Moseid og herr Sundby var til stede, har man drøftet stillingen og de alternativer den byr. Der er ikke enstemmighet hverken innen Regjeringen eller innen de medlemmer av Stortinget som møtte der, på alle punkter. Det ble naturligvis nevnt det jeg tidligere har berørt her: Den vanskelige militære stilling. Om noen minutter vil forsvarsministeren som er kommet nå, gi Stortinget en kort redegjørelse for den. Men det ble jo også understreket til bedømmelse av vår stilling og dens muligheter at i øyeblikket er Regjeringen uten disposisjon over Norges Bank, den har til rådighet her et sterkt begrenset departementspersonale, det store sentrum er oppgitt, de forsyninger av korn og brensel og andre ting, som det har lyktes forsyningsministeren, som ble igjen i Oslo i dag en rekke timer, å få ut over landet, er naturligvis ufyllestgjørende til noe lengre felttog. Om forholdene i Oslo vet man ikke helt ut fylllestgjørende beskjed. Jeg anser det for riktig å nevne her hva handelsministeren opplyste, at telegrafdirektøren nylig var i forbindelse med ham her og meddelte at han hadde fått ordre fra Forsvarsdepartementet om å stanse alle utgående telefoner og telegrammer som skulle ut av landet, og alt som kom inn til landet, og da telegrafdirektøren fant det noe merkelig, med det kjennskap han hadde til Forsvarsdepartementets arbeidsmuligheter i øyeblikket og undersøkte saken nærmere, fant han at det var Quisling som hadde etablert seg i Forsvarsdepartementet. Og det er vel mer enn én av oss som gjør seg visse tanker om eventualiteter som kunne hende i Oslo under disse omstendigheter.

Man drøftet hvorvidt det ikke ville være riktig også av hensyn til en innstilling av de pågående fiendtligheter, inntil man har truffet sine beslutninger, å komme i kontakt med den tyske sendemann i Oslo. Der er avsendt følgende telegram til ekspedisjonssjef Johannesen som mottok henvendelsen fra den tyske sendemann:

«Tyske sendemanns henvendelse til Dem mottatt og drøftet av Regjeringen med representanter for Stortinget. Ber Dem straks meddele sendemannen at Regjeringen nå foreleg-

ger spørsmålet om underhandling med tyske myndigheter om fredelig ordning for Stortinget. Kan gi endelig svar sent i aften eller tidlig i morgen. Forutsetter i mellomtiden stansning kamp.»

Jeg sa at det var ikke udelt enighet i det møte som har funnet sted, om selve fremgangsmåten. De vet alle at Regjeringen, da den tyske sendemann gjorde sin henvendelse imorges tidlig, avviste det tyske forslag, og at Regjeringen iverksatte mobilisering, og at der er ydet motstand under de tyske fremstøt hittil på ethvert punkt. Men under inntrykket av de rapporter man har mottatt fra de forskjellige kanter av landet, under inntrykket også av de materielle og finansielle vanskeligheter og følelsen av den meget store oppgave det vil være å etablere en virkelig regjeringsmakt fra et sted som er noenlunde naturlig dekket mot bombeangrep, har statsministeren og andre av Regjeringens medlemmer tatt sitt prinsipielle standpunkt opp til fornyet overveielse og til foreleggelse for Stortinget.

Jeg skylder å føye til at under de drøftelser man har hatt, hvor de forskjellige modaliteter har vært berørt, har Kongen hatt den oppfatning at en underkastelse under de tyske krav i øyeblikket ikke vil bety noen sikkerhet for landet, da den ikke vil bringe oss utenfor kampen. Norge vil bli krigsskueplass i ethvert fall, og han følte personlig ingen tillit til at de eventuelle arrangementer man måtte komme til å treffe med tyske befalshavere i Oslo eller gjennom den tyske legasjon, ville lenge bli opprettholdt etter sin formelle valør. Men han føyde til, for at det skulle være ganske klart, at det er en selvfølge at når Stortinget helt fritt har truffet sin avgjørelse i den sak, har jeg intet personlig standpunkt annet enn den fulle lojalitet mot det som måtte bli vedtatt under disse vanskelige vilkår.

Jeg skal da i tillegg til dette anmode forsvarsministeren om å gi de meddelelser han i dette øyeblikk kan gi, og jeg går ut fra at deretter statsministeren vil ta ordet.

Før Regjeringens medlemmer var kommet til stede, har Stortinget enstemmig bemyndiget presidenten til å henstille til Regjeringen å bli stående i sine embeter og til Hans Majestet Kongen å fornye Regjeringens medlemmer i deres embeter.

Statsråd Ljungberg: Jeg er i dette øyeblikk kommet til Hamar, og har derfor dessverre ikke kunnet utarbeide noen sammenhengende fremstilling av begivenhetene. Jeg ber derfor meget unnskyld om det blir bruddvis og stykkevis.

Vi hadde i morges fått meldinger fra ma-

rinen om de utenlandske krigsskip som var gått opp Oslofjorden. Det var meldt tyske krigsskip ved Stavanger, det var meldt tyske krigsskip som forserte Bergen. Til å begynne med hadde vi inntrykk av at det kunne være krigsskip og ikke transportskip, og vi ventet derfor ikke landsetning av noen egentlig større styrker. Det viste seg imidlertid at det var transportskip også, og de landsatte etter hvert styrker som ikke er så ganske små. Den største styrke som, etter hva vi nå vet, er satt i land, er på Bergens-halvøya. Der kan vi regne med at det er landsatt en brigade, d. v. s. 2 forsterkede infanteriregimenter.

Flere representanter: Hvor mange mann?

Statsråd Ljungberg: Det er litt mindre, infanteriregimentet, jeg husker ikke i farten det tyske tall, men jeg skulle tro vi kan regne minst en 4—5 tusen mann. I Oslo fikk vi nokså snart høre at fly gikk ned på Fornebu. Det var transportfly, og det ble snart meldt om styrker som ikke var så ganske små der. I de siste meldinger vi har fått, har det vært nevnt 2 000 mann som er kommet i store og mange transportfly. Det er sannsynligvis et regiment. De skip som gikk opp Oslofjorden, passerte de ytre befestninger, men da de skulle passere Oscarsborg, møtte de visse hindringer. Jeg har ikke kunnet bringe på det rene om det er torpedobatteriene på Oscarsborg som har gjort dette. Nok av det, skipene har hittil ikke kommet igjennom Drøbakund. De har landsatt tropper nede i Son og Moss, og disse tropper har da marsjert innover. Jeg hadde nettopp nå i rikstelefonen melding om at Ski jernbanestasjon er besatt. Likeledes ble Horten bombet, altså med brannbomber, det skal ha vært en del ildebranner der — og tatt i besittelse. Vi har fått melding over Kongsvinger at det i Østfold er observert 16 stridsvogner, antageligvis landsatt i Moss. Videre har det vært landstigning i Egersund. Kristiansand har vært bombet, den er nå besatt. I Bergens-avsnittet har de rykket fram så vidt raskt på begge sider at vår mobilisering på Bømoen er meget truet. Trondheim er besatt ved landstigning i Rissa, og vi har også melding om at det skal være tyske skip som presser inn mot Narvik.

Statsminister Nygaardsvold: Er ikke Narvik besatt da, og en norsk krysser gått tapt?

Statsråd Ljungberg: Den melding har ikke jeg fått på grunn av reisen. Vedrørende Oslofjordens ytre befestninger er det nå kun Bolærne som er intakt. I Oslo har tyskerne helt makten. Hele Akershus er besatt. Jeg fikk

nettopp i rikstelefonen melding om at det var gått flyalarm der på grunn av at engelskmennene bombet strøket om Majorstua.

Hele dette angrep kom altså så helt overraskende at vi hverken transportmessig eller med hensyn til tropper hadde nok til å kunne gjøre effektiv motstand noe sted. Angrepene kom jo samtidig på så mange steder at vi måtte være fullt krigsmobilisert på forhånd, hvis vi skulle kunnet utrette noe der. En melding jeg vil nevne, som jeg også fikk nettopp i dette øyeblikk i rikstelefonen, er at den som fører kommandoen over tyskerne i Oslo, nå har beordret politimesteren å ta ned plakaten om mobilisering, og gitt politimesteren beskjed om at mobiliseringen er innstillet.

Nå har jeg ikke mer å si om den aktuelle situasjon, hvis jeg ikke får forberede meg.

Etter konferanse med presidenten skal jeg bare få lov til å nevne en liten ting jeg fikk nå i rikstelefonen. Det er meldt fra Oslo at Quisling har overtatt kommandoen der nede, og han hadde anmodet generalstaben om øyeblikkelig å sende til Oslo til hans assistanse to av de yngre offiserer, hvilket generalstaben har nektet.

Sundby: Jeg går ut fra at vi nå under det forberedende møte legger en stor vekt på forsvarsministerens uttalelser om hva vi heretter kunne utrette militært mot Tyskland for å holde stillingen.

Statsråd Ljungberg: Hvis jeg kan få lov i noen minutter å konferere med kommanderende general og generalstabssjefen, skal jeg få komme tilbake, hvis det er anledning til det. Jeg vil føle meg litt sikrere da. Jeg har vært litt borte fra generalstaben på reise.

Presidenten: Imidlertid gir jeg statsministeren ordet.

Statsminister Nygaardsvold: Jeg hører at Stortinget enstemmig har besluttet å henstille til Kongen å igjen henstille til Regjeringen å bli stående. Når Regjeringen fant å måtte stille sine plasser til disposisjon, var det jo på grunn av den ekstraordinære situasjon som landet nå befinner seg i, som vi mente sterkt tilsa en sånn handling fra Regjeringens side. Jeg forstår så vel at man ikke i denne stund kan etablere hva vi ellers populært kaller en regjeringsskrise. Det er heller ikke Regjeringens mening å gjøre det, og derfor forsøkte vi å gå fram så lite formelt som mulig, idet vi reiste ut til Hans Majestet Kongen og snakket med ham, så det slik som vi så det, og bad om at han måtte henvende seg til Stortingets president som den som i dette til-

felle skulle gi ham det beste råd. Når allikevel Stortinget har funnet å burde gjøre et sådant vedtak, vil vel antagelig ikke Regjeringen — enskjønt det er enkelte som er trette — si nei til å forsøke å gjøre hva man kan i denne vanskelige tid. Men jeg vil få lov til å si at jeg tror jeg må ta et lite forbehold, og det er at vi må få tilråde Hans Majestet å utnevne 3 konsultative statsråder, og at Stortinget gir sin tilslutning til det. Jeg kan ikke se at vi kan fortsette uten det — egentlig skulle det vært en helt ny regjering som var min tanke, uten partier, i denne alvorlige stund. Da man ikke mener det er heldig å gå denne vei, får man forsøke å presisere det på en annen måte. Det får presidentskapet og Stortinget ta stilling til, men jeg må be om at det må bli alvorlig overveid.

Så var det angående stillingen nettopp nå. Presidenten har redegjort inngående både for det som taler for at vi fremdeles skal gjøre den største motstand, og det som taler for — la meg si det — ordner oss på samme måte som Danmark har gjort det. Det er vanskelig for meg å gi en så inngående fremstilling som presidenten har gjort. Jeg vil måtte se stillingen ut fra det standpunkt som jeg har forsøkt å arbeide meg fram til de siste timene og siste døgnene. Regjeringens stilling i natt at vi tar opp forhandlinger med Tyskland og kjenner De til, — da Regjeringen svarte at vi ikke kunne gå med på de krav som den tyske minister stilte. Jeg tror det var riktig at man gjorde det da, og selv om man nå skulle komme til andre resultater tror jeg at det svaret og den kamp som har vært ført, har vært riktig av oss. Men det kan ikke unngås at man må tenke over hvordan stillingen er nettopp nå, og især i dag etter at vi er kommet hit opp og har stått i arbeid hele tiden — kanskje en blir lite grann nedfor enkelte ganger — så har jeg måttet overveie hvordan det nå ligger an. Da ser jeg det slik, uten noen besmykning, at så å si hele vår kyst, de viktigste punkter på vår kyst, er i fiendens hånd, våre store byer og våre beste havner er likeledes i fiendens hånd. Tyskland har allerede store flykrefter samlet her i landet, og det er vi vel klar over, at trenger de flere, så er det en lett sak for dem å få dem hit opp. Og disse fly vil i den videre kamp bli benyttet på samme måte som russerne benyttet sitt materiell i Finnland og som tyskerne benyttet sitt i Polen, nemlig til å skape panikk og undergrave motstandskraften hos den alminnelige befolkning, vi hører allerede at de gjennom at de har satt seg i besittelse av det store sentrum Oslo, nå kan oppheve evakueringen, de kan oppheve mobiliseringen,

sende beskjeder til alle dem som de har under sin hånd, at de skal opptre i fiendens interesse. Vår militære stilling er jeg ikke mannen til å uttale meg om, men etter det som gikk fram av forsvarsministerens uttalelser, står vi visst ikke videre godt i det. Så vidt jeg forstår det, presses vi fra alle kanter, og jeg kan ærlig talt ikke se noen annen utvei for oss enn at vi presses lenger og lenger over mot øst og til slutt inn i Sverige.

Vår egen stilling? Vi kom i dag tidlig hit opp til Hamar. Vi er nesten klar over det alle sammen, at vi kan neppe være her natten over, og vi må på vandring iallfall i morgen og finne oss et nytt bosted. Vi har Regjeringen, det er riktig nok, men det er dårlig bevendt med den Regjeringens evne til å utføre det arbeid som en regjering skal utføre. Det blir dårlig bevendt med dens autoritet. Den har et navn, den kan være et merke, jeg er klar over det, men hvordan arbeidet blir, det vil alle dere stortingsmenn forstå, dere som vet alle de tusener av saker som må behandles, og behandles dagstøtt i departementene. De forskjellige statsråder har med seg en ekspedisjonssjef, kanskje enkelte byråsjefer og kanskje litt papir, litt protokoller, noen journaler o. l. Men alt det mere ligger igjen i Oslo, og der må arbeidet gå, og vi må la det gå under fiendens oppsyn og etter deres godtbefinnende. Ja, slik ser jeg det.

Så er det våre forsyninger. Det er ganske klart at det vil spille en stor rolle for vår hær, og det vil spille en stor rolle for de deler av vårt land som vi muligens skulle kunne kontrollere, for størsteparten av våre forsyninger ligger vel i eller omkring de plasser som fienden allerede har fått hånd over. Jeg skal ikke nevne de forskjellige artikler, men det er de store nødvendighetsartikler som jeg her selvfølgelig sikter på.

Selvfølgelig kan man også peke på lyspunkter. Man kan peke på den ting, at når vi i natt sa nei og opptrådte, som man vil si, heltemodig, opptrådte på det vis at vi skulle kjempe for vår frihet og for vår selvstendighet, så var det et lyspunkt, og det går ikke an å slukke det dagen etter. Jeg er oppmerksom på at det kan sies, men jeg er ikke så sikker på hvordan hele aksjonen vil bli bedømt, hvis vi blir en Konge og en Regjering og et Storting uten armé, uten land og uten noe folk. Det har vært pekt på Belgias eksempel, men det bilde halter i sammenligning med vår stilling i dag.

Ut fra dette, for å gjøre en lang utredning kort, er jeg kommet til det at det muligens var bedre å forsøke å underhandle med den tyske minister som har sendt sine to skrivelser til oss, på basis av at angrepene stanser

inntil vi får snakket om hvordan vi skal ordne oss. Jeg vet nok at vi kan vente hjelp fra England, men — det ble jo understreket av Dormer personlig at tiden var ikke så helt god for England til øyeblikkelig å sende hjelp, man måtte ikke vente det på dagen, men de skulle gjøre det så godt som de kan. Jaja, jeg skal ikke si noe vondt om England, men man skulle vel ha ventet at de som satte i gang minesperringen, og som dagen etter stolt skrev at England handler, det taler ikke, — skulle ha vært så pass forutseende at de iallfall hadde forsøkt å bevare Narvik, som var den største anstøtsstein i Englands politikk. Jeg kan ikke si at jeg er imponert over Englands hjelp, eller over de løfter som vi får. Jeg må derfor anbefale at hvis vi får et svar som er tilfredsstillende på det telegram som presidenten visstnok refererte, så må Regjeringen og presidentskapet nevne opp kanskje en tremannskomite til å forhandle med den tyske minister om hvilke betingelser Norge kan utøve sin suverenitet på. En av de betingelser — jeg skal slutte med det — måtte vel være at vi først og fremst måtte få Quisling ut og kanskje heller i n. Vi kan ikke tåle å ha Quisling som en slags Kuusinen i Oslo, når de samtidig tilbyr oss at vi kan få overta Regjeringen og de skal ikke hverken nå eller i fremtiden krenke vår territoriale selvbestemmelse og politiske uavhengighet.

Jeg har villet si disse ord. Det er litt delte meninger i Regjeringen, men det er ikke noen stor differanse. De fleste er vel for at man skal forsøke denne forhandling uten dermed å binde seg mer, så får vi se hvordan det arter seg.

Presidenten: Jeg vil gjerne ha sagt for min egen del, uten at jeg har hatt adgang til å konferere med noen partifeller, at jeg ikke har villet motsette meg at det telegram som ble referert, ble sendt. Jeg kan gå videre og si, at det er meg — som er den som i prinsippet er mest uenig i den fremgangsmåte — som etter å ha hørt de uttalelser som kom både fra medlemmene av Regjeringen og fra medlemmer av Stortinget, fant at det under den stemning var uforsvarlig ikke å etablere en kontakt med de tyske myndigheter så snart som mulig for å stanse fortsatte fiendtligheter. Og når jeg har kunnet være med og anbefale at dette telegram ble sendt, er det ikke minst ut fra den oppfatning at hvis man i Stortinget velger den vanskelige og tunge vei ikke å bøye seg for underkastelsen, vil det meget hurtig kunne skapes et fullkomment kaos i alt som heter regjeringsutøvelse i Norge. Jeg har ingen store illusjoner om resultatet av å oppta forhandlinger med de

tyiske myndigheter. Jeg tror at innen der er gått meget lang tid, vil det være helt andre menn som skjøtter regjeringsmakten. I alle de land som Tyskland har besatt, har det vært slik, at de som har vært førere av såkalte nasjonalsosialistiske arbeiderpartier, rett hurtig er blitt satt til maktens utøvere. Men jeg erkjenner realiteten i alle de vanskeligheter som har vært nevnt her både av statsministeren og av meg, og jeg er ikke overbevist om at man ville kunne vinne det tilstrekkelige flertall i folket og Stortinget for å føre en fortsatt «forsvarslinje», for å bruke det uttrykk. At det i øyeblikket ville være den mer smertelige politikk, mener jeg er opplagt. At det i det lange løp ville være den mest betryggende politikk, derom er jeg personlig overbevist, men jeg har den oppfatning at i en sak av denne langtrekkende betydning, som kan bety en så stor sum av lidelse for meget store deler av vårt folk, måtte der være et alt overveiende flertall til stede for at man skulle velge den vanskeligere løsning.

Ut fra det er jeg personlig rede til å støtte statsministerens krav om å få oppnevnt en delegasjon på 3 mann for å forhandle med de tyske myndigheter, men med den reservasjon at de meddelelser som forsvarsministeren kan gi oss etter sin konferanse med kommanderende general og generalstabssjefen, ikke er av den art at de oppmuntrer til å fortsette på den linje som Regjeringen slo inn på i morges. Skulle, i motsetning til hva vi i dette øyeblikk har grunn til å vente oss, forsvarsministeren mene at der er betydelige muligheter for en såvidt langvarig motstand at hjelp utenfra kan bli effektiv, er det klart at innstillingen vil være en annen. Og nettopp de meldinger som vi har fått fra Oslo, viser oss etter mitt skjønn hvor umulig det ville være å skifte regjering i dette øyeblikk. Den styrke vi måtte ha i forhandlingene utadtil, ligger i at vi har en regjeringsmakt som konstitusjonelt er helt uklanderlig, og at der ingen art av fiktiv regjeringsdannelse skjer på et tidspunkt da der er meget lite å regjere over. Jeg tror det er en verdi som man er nødt til å regne med.

Det ville glede meg om der i Stortinget skulle råde en motsatt oppfatning av den som er kommet til uttrykk gjennom statsministerens ord, men et mindretall som har denne oppfatning — og mitt bestemte inntrykk i dette øyeblikk er at det ikke er noe meget stort mindretall engang — plikter etter mitt skjønn å stille seg helt lojalt og å yte Regjeringen all mulig bistand i den overordentlig vanskelige og overmåte utakknemlige og meget farlige gjerning det vil være å prøve å håndheve med noe skinn av realitet norsk suverenitet, uten at man en gang i dette øyeblikk

vet noe som helst om hvorvidt der i de stilte betingelser ligger en adgang til å oppretteholde et eget utenriksstyre, eller om det anses som en selvfølge at forvaltningen av våre utenrikspolitiske interesser overtas av de tyske myndigheter. De som eventuelt skulle forhandle, vil få en rekke meget vanskelige spørsmål å bringe på det rene, og det vil være å ønske at de bringer dem på det rene i den klareste mulige form, for selv om den form fremtidig ikke skulle bli respektert, vil der alltid ligge en styrke i den, når vi engang omsider kommer til et oppgjør ikke bare for nuet, men for en lengre fremtid.

Det har under de drøftelser vi har hatt, vært nevnt av stortingspresident Magnus Nilssen at det muligens ville være naturlig å holde korte gruppemøter før man tok noe standpunkt til det forslag statsministeren har antydnet. Dertil har det vært innvendt av andre, at i dette øyeblikk føler Stortingets medlemmer seg ikke fortrinnsvis som medlemmer av grupper. Men hvis det er et ønske om å få slike mer intime og interne drøftelser, som ikke burde bli langvarige, er det etter Stortingets vanlige praksis enhver gruppes rett å kreve det, og forinnan vi går videre, tillater jeg meg å spørre om der er noen av gruppene som gjennom sitt styre eller sin formann krever adgang til en intern drøftelse av disse spørsmål før Stortinget diskuterer realiteten i det statsministeren har lagt fram for oss.

Bjørnson: Jeg vil straks svare på den appell som presidenten gav. Jeg synes det er av stor viktighet at vi nå kommer sammen med våre gruppefeller og får drøfte dette spørsmål førenn det blir avgjort.

Magnus Nilssen: Det er riktig, det som presidenten har opplyst at jeg antydnet under disse forhandlinger. Det var ikke min mening med det å fastslå at vi i den alvorlige situasjon vi nå befinner oss i, skulle fortsette å betrakte oss som grupper. Er det noe vi må være besjelet av alle sammen, så er det at vi er nordmenn og ett folk. Men min tanke var at vi dermed litt mer internt kunne overveie tingene, snakke sammen om spørsmålet og forberede det på den måte for Stortinget, at det her praktisk talt ikke ble noen diskusjon, men at det ble et enstemmig og samstemmig storting som uttalte seg. Etter det som passerte i den nevnte konferanse, hadde ikke jeg tenkt å forlange at det skulle holdes gruppemøter, men hvis det er så at det er andre grupper som mener at vi bør gjøre det, vil jeg for min part være rede til å stemme for det.

Langeland: Eg vil få segja berre dei orda at vi alle saman kjenner oss som nordmenn. Eg trur ikkje det er rett å ha gruppemøte.

Presidenten: Hvis intet mere bestemt forlangende fremkommer om å holde gruppemøter, går presidenten ut fra at Stortinget finner det verdigst i denne stund samlet å ta standpunkt til og drøfte uten noen art av sidehensyn det spørsmål som er lagt fram for oss. Før vi gjør det, skal jeg anmode forsvarsministeren om å gi oss de par meddelelser hvormed han kan berike vår diskusjon.

Statsråd Ljungberg: Jeg skal få lov til å legge fram enkelte fakta, sett så nøkternt som mulig. Nå har vi mistet kontrollen i fire av våre største byer. Det medfører i ikke liten utstrekning at vi ikke lenger kontrollerer ganske store matriellopplag, spesielt hva angår sanitetsmateriell og proviant. Delvis vil det også ved mobiliseringen bli svikt i vår bilutskrivning. Hvis den nå påbudte mobilisering skrider fram, tør vi ikke si mer enn at halvparten av infanteriregimentene vil kunne mobiliseres noenlunde etter programmet. Artilleriet og kavaleriet står bedre, dem vil vi kunne regne med å kunne sette opp. Det ble meldt i rikstelefonen med det samme jeg kom her, at av jernbanen kan vi nå kun betrakte Hamar og Drammen distrikter for intakte. Drammen må man dog si transportmessig sett er nokså innesperret. Altså også for transportvesenets vedkommende vil vi få store vanskeligheter. Jeg tror nok man må si at uten kraftig og øyeblikkelig inngripen fra vest-

maktenes side ser det ikke lyst ut. Når jeg taler om inngripen fra vestmaktenes side, kan man ikke helt sette det ut av betraktning, at hvis de griper inn her sånn som de må gjøre for å få tyskerne ut igjen, så blir altså vårt land krigsskueplass. Stillingen utenrikspolitisk er jo også betraktelig forverret ved den posisjon Tyskland nå har fått i Danmark. Som jeg nevnte, jeg bare legger fram tørre, nøkterne fakta. At man allikevel skulle slåss for sin ære o. s. v. det vil jeg ikke benekte, men min oppgave her er altså kun å legge det fram helt nøkternt.

Wright: Det var interessant å høre forsvarsministerens redegjørelse. Jeg forstod ham derhen at situasjonen nå omtrent var, at vi kunne gjøre regning på å mobilisere omtrent halvparten av infanteriet og hele artilleriet og kavaleriet. Det forekommer meg som ikke er militærkyndig at det ville være av stor betydning om vi kunne få rede på hva dette betyr. Hva kan man sette opp av styrker f. eks. på Hamar? Hva kan man sette opp på Kongsberg og andre steder? Og hvilke muligheter har de for å kunne stoppe tyskernes videre innmarsj? Jeg tror det ville være av stor interesse om man kunne få det opplyst.

Presidenten: Presidenten finner å burde gi den meddelelse at et ekstratog til Elverum står kjørt fram og bør kjøres innen 5 minutter. Tyske styrker er underveis for å fange Stortinget og har passert Jessheim.

Møtet hevet kl. 19,40.

Møte på Elverum kl. 21,40.

President: H a m b r o.

Presidenten: De hørte alle Regjeringens forslag om å oppnevne et forhandlingsutvalg på 3 mann for eventuelt sammen med utenriksministeren å drøfte en overenskomst etter de linjer som ble berørt av statsministeren og utenriksministeren. Jeg tillater meg etter konferanse med medlemmer av Regjeringen og gruppene å foreslå at man som sådanne forhandle sammen med utenriksministeren oppnevner herrene Lykke, Mowinkel og Sundby, og hvis ingen innvending fremkommer mot det — —

Sundby: Jeg vil gjøre innvending, for jeg synes det iallfall skal være styremedlemmer i partiene, og jeg er ikke medlem av styret. Her er jo tatt en fra hvert parti. Jeg vil foreslå hr. Moseid.

Moseid: Jeg vil støtte presidentens forslag på det beste.

Presidenten: Vel, jeg vil da henstille til hr. Sundby at han feirer denne aften med å gi seg uten flere innlegg, og betrakter forslaget som bifalt.

Regjeringen har bedt om at Stortinget skulle gi den nødvendige fullmakt til opprettelse av 3 stillinger som konsultative statsråder, slik at Regjeringen i fornødent fall kan supplere seg og styrke seg hermed. Jeg går ut fra som en given ting at Stortinget gir denne bemyndigelse, og at deri også ligger en bevillning som stiller til rådighet de nødvendige penger, — og betrakter det som enstemmig bifalt.

Det er en given ting at når Stortinget har vedtatt disse viktige avgjørelser, er det umulig for Stortinget å føre en ambulerende tilværelse i denne overordentlig usikre tid. Det vil derfor, forekommer det meg, være naturlig at Stortinget gir Regjeringen en generalfullmakt til, inntil det tidspunkt kommer da presidentskapet i overensstemmelse med Regjeringen innkaller Stortinget til møte igjen, å vareta rikets anliggender, med Stortingets fullmakt til å treffe de nødvendige avgjørelser og beføyelser.

Statsminister Nygaardsvold: De tre menn får De peke ut selv.

Presidenten: Ja, det får man jo da drøfte, det behøver ikke å gjøres nå på stedet.

Lykke: Jeg var av de uheldige som gikk feil, og kom nettopp inn og hørte at mitt navn ble nevnt i forbindelse med forhandlingskomiteen.

Presidenten: Det er vedtatt.

Lykke: Jeg trodde man pleide å bli spurt før man ble foreslått.

Presidenten: Det er ikke helt avgjørende i denne tid. Det viktige er å få valgt de menn som man mener er skikket til å gjøre dette, og som har den fornødne erfaring og de fornødne forutsetninger for det.

Presidenten har altså foreslått at Stortinget bemyndiger Regjeringen til, inntil det tidspunkt kommer da Regjeringen og Stortingets presidentskap etter konferanse innkaller Stortinget til neste ordinære møte, å varta rikets interesser og treffe de avgjørelser og beføyelser på Stortingets og Regjeringens vegne, som må anses for påkrevd av hensyn til landets sikkerhet og framtid.

Førre: Jeg vil spørre hvilken hjemmel man har i Grunnloven for en sådan beslutning. Jeg går ut fra at den er der, men jeg vil spørre hvilken paragraf det er.

Stray: Det gir seg av seg selv, for vi har en bestemmelse om at Regjeringen kan gi

provisoriske anordninger i det tilfelle Stortinget ikke er samlet. Det er den samme fullmakt vi gir nå.

Førre: Hvis Regjeringen har den fullmakt, behøver den ikke få en ny.

Getz: Fullmakten ligger i situasjonen, vi kan ikke begynne å granske etter paragrafer.

Presidenten: Det er en helt riktig bemerkning, og Stortinget bekrefter alene ved sin beslutning den generelle adgang til å gi provisoriske anordninger som Regjeringen har i den tid da Stortinget ikke er samlet.

Jeg går ut fra at Stortinget da vil spre seg, og at de enkelte representanter vil dra herfra i morgen, eller når de finner det ønskelig, til sine hjemsteder eller dit hvor de ønsker å dra, og at man så ad offisiell kunngjørings vei eventuelt vil bli innkalt til nytt møte, men anser det også naturlig at de enkelte grupper, forinnan de drar herfra, utpeker hver et par særlige tillitsmenn som Regjeringen kan innkalle til drøftelser, uten at det hele storting blir innkalt.

Joh. Ludw. Mowinckel: Kan man komme inn til Oslo uten pass?

Presidenten: Ja, foreløpig kan man det.

Haavardstad: På vegner av arbeidarpartiet vil eg fyreslå som tillitsmenn Madsen og Magnus Nilssen.

Presidenten: Hr. Madsen er syk.

Haavardstad: Han er det nett nå, men eg går ut frå at han blir bra att.

Presidenten: På høyres vegne vil jeg foreslå Bærøe og Lykke.

Lykke: Jeg tror nok det må være meg tillatt å be presidenten om sammen med hr. Bærøe å overta det verv.

Presidenten: Presidenten akter å søke om permisjon fra Stortinget og stille seg til Regjeringens disposisjon til utenfor landets grenser å gjøre Regjeringen og landet de tjenester der er adgang til.

Lykke: Da tillater jeg meg å foreslå hr. Getz i mitt sted. Jeg kan ikke påta meg mer.

Moseid: Jeg vil foreslå fra bondepartiet Hundseid og Langeland.

Presidenten: Hvis hr. Lykke unnsår seg, finner jeg det naturlig at herrene Bærøe og Getz blir oppnevnt.

Seip: På vegner av vinstregruppa skal eg fyreslå Mowinkel og Valen.

Langeland: Eg er så fri å fyreslå Sundby og Moseid.

Sundby: Jeg synes det kan være bra at hr. Moseid er med, men gruppens formann bør absolutt være med, og da jeg har fått det andre vervet, får vi ta hr. Hundseid.

Presidenten: Presidenten vil gjøre oppmerksom på at det jo dessuten i henhold til den beslutning Stortinget nettopp har fattet, vil bli oppnevnt konsultative statsråder, en fra hver av de store grupper, og presidenten går ut fra at statsministeren vil foreslå for Kongen den mann som bondepartiet utpeker, så alle de tre nevnte herrer vil stå til Regjeringens disposisjon i den ene eller den annen egenskap.

Langeland: Eg for min del bur så langt unda at det er vanskeleg å taka på meg dette.

Sundby: Vi tar Moseid og Hundseid.

Presidenten: Vel, jeg går da ut fra at man velger de foreslåtte herrer: Magnus Nilssen og Madsen, Børøe og Getz, Mowinkel og Valen, og Hundseid og Moseid. — Det betraktes som bifalt.

Presidenten bringer til de representanter, kunnskap som ikke vet det, at hr. Quisling har dannet en såkalt nasjonal samlingsregjering, og gjennom opprop i radio har henstillet til alle embetsmenn og offiserer å vise denne nasjonale samlingsregjering all mulig lojalitet.

Kjær: Er det noen formodning om sammenhengen mellom hans regjeringsdannelse og den omstendighet at det pågår forhandlinger mellom den legale regjering og Tyskland?

Presidenten: Der foregår ikke forhandlinger mellom den legale regjering og Tyskland, men vi håper at der vil komme til å foregå slike forhandlinger. Det er en givning at den tyske minister, som er akkreditert hos denne regjering, eller rettere sagt, som er akkreditert hos Kongen, ikke har adgang til formelt og internasjonalt overhodet personlig å anerkjenne noen annen regjering enn den av Kongen utnevnte, konstitusjonelle. Men at der vil kunne bli komplikasjoner, har presidenten ingen tvil om.

Statsminister Nygaardsvold: Jeg må få lov til å takke for den tillit som vises Regjeringen

ved de beslutninger som er fattet nå, men det er en tung tillit, og jeg hadde ikke trodd at jeg skulle opplevd det. Men man får jo sette ryggen til så langt man orker. Jeg lover meg mye — enskjønt det er ikke riktig som jeg tenkte meg det — av de råd og den veiledning som gis av de tre menn fra de forskjellige andre partier, som blir pekt ut for å delta i regjeringsarbeidet som statsråder, og jeg lover meg også mye av de menn som her er pekt ut, og som kanskje av forskjellige grunner måtte suppleres fra forskjellige partier, til regjeringsarbeidet. — Jeg ser pessimistisk på hele vår militære stilling, jeg tilstår det. Det var forskjellige grunner, familieforhold o. l. som kanskje gjorde at jeg så mer pessimistisk på mitt arbeid. Men jeg må tilstå, at etterat jeg har opplevd at vi skulle få en Kuusinen-regjering her i landet, er jeg stemt for, at selv om den norske regjering må gå over i Sverige, så får vi forsøke å holde regjeringsnavnet oppe. Det kan kanskje hende at det ikke blir så mye praktisk arbeid å gjøre, men vi får holde navnet og regjeringsfanen oppe og vente på bedre tider. Jeg vil be dere stortingsmenn, når dere nå reiser hjem, å ta med også en hilsen til folket, at det er harde og bistre tider, bistrere enn noen gang før i vår historie kanskje, men jeg har en følelse av at folket står sammen med oss i det vi vil, nemlig et fritt Norge. Og gjør de det, så håper jeg på en lykkelig utgang av det forferdelige som vi nå opplever.

Peersen: Det er sagt at det er en rekke av våre byer som er besatt, og jeg hørte forsvarsministeren si at også min by er besatt. Er det tilrådelig å reise til hjemstedet, eller bør man helst være utenfor for det tilfelles skyld at Stortinget snarlig skulle sammenkalles? Jeg forstår det forslag som her er fremsatt, således, at når denne forhandling kommer fram i sitt resultat, får det bli Stortingets sak å avgjøre i hva retning det skal gå, om man skal fortsette å kjempe, er ikke det riktig?

Joh. Ludw. Mowinkel: Jeg er litt overrasket over dette, for jeg trodde, at hvis man kom til forhandlinger med tyskerne, og fikk ordnede forhold, så ville storting og regjering fortsette å eksistere, naturligvis med de restriksjoner som den overenskomsten måtte medføre. Men jeg trodde oppriktig talt, at etter denne dags flukt fra sted til sted skulle Stortinget vende tilbake til Oslo og der fortsette sin virksomhet. Det er så jeg har forstått det, så jeg er litt overrasket over dette at vi hjemsendes til våre hjemsteder. Hvis

det er meningen at jeg skal reise til Bergen og hr. Peersen til Kristiansand, synes jeg det er litt annerledes enn jeg hadde tenkt meg det. Jeg er i det hele tatt ikke svært fornøyd over at vi løp over hals og hode fra Hamar i aften. Jeg kan ikke begripe det. Det gikk så fort at vi omtrent ikke fikk puste. Det ble sagt at om 5 minutter står toget på stasjonen, og over uveisomme veier fant vi fram hit. Jeg har ikke forstått sammenhengen. Var det kommet meddelelse om at vi skulle tas til fange? Den kom vel ikke fra tyskerne, den var vel sendt til de militære? Det må jo være de løseste rykter. Man må unnskyld meg, men jeg synes det er litt under Stortingets og Regjeringens verdighet. Jeg hører det var sagt at regjeringen Nygaardsvold hadde tatt flukten. Jeg mener det var rimelig at man arbeidet utenfor Oslo inntil saken var ordentlig avgjort, men denne flukten til Elverum beklager jeg i høyeste grad, og hvis man skal spredes for alle vinde nå, synes jeg det er under vår verdighet. Jeg forstår disse som skal forhandle med tyskerne for å få rede på vår stilling, men jeg trodde at den norske regjering og det norske storting fremdeles skulle eksistere, — hvis da ikke tyskerne gjør det samme som Sovjet og lar den nye regjering bli den avgjørende. Da inntreer en annen situasjon, da inntreer en revolusjonær situasjon i Norge. Men inntil det er faktum, er det den nåværende regjering og det nåværende storting som eksisterer, og jeg forstår ikke den fremgangsmåte som her er foreslått.

Presidenten: Presidenten vil gjøre oppmerksom på at det ikke er foreslått noen annen fremgangsmåte enn den hr. Mowinckel selv mener. Men presidenten har ment at det var riktig å imøtesee den mulighet, som også hr. Mowinckel var inne på, at hvis det viser seg at den tyske regjeringens ombudsmenn ikke vil forhandle med denne regjering, skal man forholde seg på den måte som ble nevnt. Deri ligger ingen henstillen om at den enkelte skal begi seg det ene eller det annet sted hen, men det ligger deri, at hvis forholdene gjør det umulig for den lovlige regjering å fortsette sitt arbeid, må Stortinget gi den den særlige bemyndigelse og vente med å tre sammen inntil Stortinget kan tre sammen. Vi håper ganske sikkert alle at det vil gå slik at disse forhandlinger kommer i gang, og at Stortinget, med de innskrenkninger som måtte bli en følge av situasjonen, kan fortsette å gjøre sin gjerning. Når Stortinget flyttet fra Hamar hit opp, så var det drøftet alt fra tidlig i dag, da de første tyske fly gikk over Hamar, som

er et jernbaneknutepunkt som man kunne vente at det ville bli rettet angrep mot. Der kom også fra de fremmede legasjoner som var akkreditert Regjeringen og fulgte med til Hamar, og over den trådløse opptager som ble satt i gang, en advarsel om at det ville være riktig at Stortinget hurtig forlot selve Hamar, og da det så kom melding fra generalstabens offiserer, overbragt meg gjennom et av Regjeringens medlemmer, om at en rekke busser med tyske tropper i full væpning var passert Jessheim med sikte på Hamar, Stortingets samlingssted, som det het, mente jeg det var riktig, som det har vært drøftet allerede hele dagen igjennom med de militære myndigheter på stedet, å forlegge Stortingets siste samlingsstund her hit, hvor man i hvert fall vil være tryggere enn man ville være på Hamar i dette øyeblikk. Men der er ingen motsetning mellom hr. Mowinckel og meg, og ganske sikkert ikke med noe medlem av denne forsamling, i anskuelsen av hva der vil være det naturlige, og hva vi ønsker må kunne skje.

Statsråd Wold: Jeg kunne kanskje få lov til å gi en del opplysninger i tillegg til det som presidenten har meddelt. For det første kan jeg være enig med hr. Mowinckel i at vi kom nok så hodekulis bort fra Hamar. Men da måtte vi jo følge de militære myndigheters råd. Det er ganske naturlig at vi ikke kunne risikere å komme i den situasjon at regjering og storting skulle bli tatt. Og etterat jeg er kommet her til Elverum, har jeg i telefonen fått konstatert at det var 4 fullastede busser med tyskere som nå er kommet fram til Minnesund. Jeg har også konferert med regimentssjefen her, og spurt ham om han kan stoppe bussene. Han har sagt ja til det, han mener han skal kunne stoppe bussene med tyskere. De var kommet opp til Minnesund, men der var brua så smal at de store bussene visstnok ikke kunne komme igjennom.

Med hensyn til spørsmålet om forhandlinger, har jeg også, siden jeg kom hit til Elverum, hatt en telefonsamtale med politimester Welhaven i Oslo. Han har etter Regjeringens anmodning — jeg kan vel meddele det — gjort en henvendelse til den tyske minister dr. Bräuer. Politimesteren sa at han måtte vente svært lenge før han fikk ministeren i tale, og etter å ha snakket med ham måtte politimesteren igjen vente en stund mens ministeren var ute i et annet værelse. Så kom ministeren tilbake og sa, at disse ting gikk automatisk og han hadde ikke anledning til å stoppe dem, men han imøteså Regjeringens meddelelse allikevel med meget stor interesse. Det er det vi på det nåværende tidspunkt har fra dr.

Bräuer. Politimesteren føyde til at han var høflig, men kald.

Så skal jeg få lov til å føye til en ting til. Umiddelbart etter hadde jeg igjen en samtale med politimesteren i Oslo, — jeg går ut fra, at den forbindelse får vi, men jeg går også ut fra at den samtidig avlyttes av tyskerne. Han sa da at Quisling hadde gitt ham meddelelse om at han var den nye justisminister, og han hadde anmodet politimester Welhaven om å komme til seg. Politimesteren hadde svart nei, han kom ikke. Og jeg sa han måtte holde sine folk klar og arrestere Quisling. Det var jo et tomt ord kanskje. Men så spurte han om han kunne henvende seg til de tyske myndigheter i tilfelle det skulle bli nødvendig. Dertil sa jeg at det fikk han selv avgjøre. Så spurte jeg ham hvilke maktmidler Quisling hadde, for jeg kunne ikke tenke meg at Quisling i Oslo skulle ha noen særlige maktmidler. Det fikk man da se. Og vi har jo fremdeles hele vårt politikorps på 700—800 mann og hele det sivile luftvern. Politimester Welhaven var lojal og sa at han skulle gjøre sitt beste. Men så sa han til slutt: Hvis de tyske myndigheter støtter Quisling? Ja, sa jeg, da er det vel ikke noe for Dem å gjøre. — Det er den situasjon som foreligger, såvidt jeg skjønner, i øyeblikket.

Kjær: Er det meningen nå straks å komme i forbindelse helt direkte med den tyske legasjon, meddele resultatet av Stortingets beslutninger her og prøve å bringe på det rene om ikke det tilfredsstillende, således at regjering og storting kan vende tilbake til Oslo i god orden? Det ville jo absolutt være det mest tilfredsstillende.

Moseid: Det var det samme jeg ville si.

Peersen: Poenget i mitt spørsmål var dette, om noen av Stortingets medlemmer, hvor de var, kunne tenkes å risikere å bli arrestert av tyskerne. Det var derfor jeg spurte om det var trygt å reise til sine hjemsteder, når de ble besatt.

Joh. Ludw. Mowinckel: Det var noe i retning av det hr. Kjær sa. Jeg går ut fra at politimesteren kan nås pr. telefon og justisministeren kan nå ham meget hurtig, og meddele at Regjeringen har foreslått og Stortinget tiltrådt forslaget om at det oppnevnes en delegasjon på 3 medlemmer for sammen med utenriksministeren å forhandle med tyskerne, og høre når det passer at disse forhandlere kommer til Oslo, slik at vi får satt dette i fart så snart som mulig.

Stray: Det var med stor tilfredsstillelse jeg hørte det modige og greie standpunkt som

hr. Mowinckel inntok, og jeg er sikker på at vi alle sammen sympatiserer med den tanke at Stortinget ikke skal vike, men legge for dagen at vi anser oss for nasjonalforsamlingen, og den regjering vi nå har, for den lovlige regjering, som ikke viker. Men det er et spørsmål om vi har lov til å ha en, jeg hadde nær sagt så naiv oppfatning, at de som nå er rykket inn i Norge, ganske rolig lar den nåværende regjering og det nåværende storting sitte her på Elverum og forhandle og bestemme. Jeg tror det ikke. Vi hadde et møte her i den interparlamentariske union i sommer. En rekke av de delegerte som møtte på det møte, er i dette øyeblikk i tysk konsentrasjonsleir. Det er ikke spørsmål om hva vi ønsker, eller hva vi mener. Jeg er klar over at situasjonen meget lett kan være den at vi ikke får noen forhandlinger med den tyske minister. Jeg er slett ikke sikker på om denne delegasjon får noen oppgave i det hele tatt. Får den det, og kan vi få beholde de sivile forvaltninger i landet på de hender de nå er, så er det hyggelig, storartet. Men jeg mener Stortinget har plikt til å regne med at så går det ikke. Og når vi nå spør hvordan vi så videre skal innrette oss, så synes jeg det ligger nokså snublene nær å innrette oss som vi må som medlemmer av Stortinget: gjøre vår plikt i denne situasjon, og gi Regjeringen de fullmakter som den krever, og som den må ha for å kunne fortsette å regjere. Jeg er fullt klar over at heller ikke Regjeringen får anledning til å regjere her i landet, men når Stortinget får gitt den den fullmakt der, mener jeg vi forsåvidt har gjort vår plikt, vi kan ikke gi mer. Og det er ganske klart at situasjonen nå er slik, at hvis denne delegasjon kommer med en rekke betingelser og vilkår og krav, blir det bare å trekke tiden ut, og vi kan være sikre på at det blir ikke lang frist Regjeringen får til å bestemme seg. Jeg tror ikke at tyskerne ligger og venter på Stortinget i mange dager. For oss selv spiller det vel ikke så svært stor rolle om de kommer og internerer oss her, la oss si på Elverum. Men vi må ikke bringe landet i den situasjon at de som er den lovlige nasjonalforsamling og den lovlige regjering kommer i fiendens vold. Regjeringen må ha en plikt til selv å påse at så ikke skjer, og det er derfor jeg ikke kan være helt enig med representanten Mowinckel, når han oppfatter situasjonen slik at vi ganske rolig nå kan reise tyskerne i møte på vei til Oslo og bli mottatt med åpne armer og få lov til å fortsette vår virksomhet. Jeg tror ikke situasjonen ligger slik an. Jeg tror at vi bare lager en felle for oss selv ved å bli sittende her imens, uten i grunnen å kunne gjøre noe mer omkring Stortinget enn vi har gjort.

Dønheim: Eg bed om orsaking at eg som ny mann tek ordet i ei så vanskeleg sak, men det er noko lite eg skulle ha sagt. Situasjonen er at tyskarane ved eit meisterkupp har teke viktuge punkt i landet vårt. Situasjonen er vidare den at vi har teke militære rådgjerder mot dei, og vidare den at vi kan gå ut ifrå at vestmaktene fyrebur og er i ferd med å rykke oss til hjelp. Under dei tilhøve kan vi vera heilt visse på at tyskarane ikkje gjev seg inn på noka forhandling, som bremsar farten i deira pågang. Det er heilt fantastisk å tru det, for det er klårt at dei kan taka alle hamner her i landet med eit heller raskt grep. Dersom dei ikkje det kan, så er deira aksjon forfeilet. Difor meiner eg det er rett, det som presidenten sjølv sa, som eg forstår at denne delegasjonen skal, at den saman med Regjeringa får den vidast moglege fullmakt til å styra landet. Eg går ut ifrå at det kan skje heilt lovleg i den situasjon som er komi, for ein gjer etter mi meining stillinga vanskeleg for dei som har ansvaret, ved å ha eit storting, ei så stor forsamling som 150 mann, svevande slik som her. Det vil vera mykje betre, mykje lettare for dei som skal forhandla, at Stortinget løyser seg opp og forsvinn på ein slik måte at det ikkje er så lett å finna det att.

Med omsyn til stillinga elles vil eg òg gjera merksam på det som er sagt tidlegare i dag, og som var sagt i går: Det er ikkje berre denne dagen i dag og dei næraste dagane som vi her skal tenkja på, men det er fyrst og fremst Noregs fridom og framtid som sjølvstendig stat, som i disse tidene liksom heng og vipper. Og dei menn som skal forhandla med tyskarane, må fyrst og fremst vera merksame på den lange lina, som vi må tenkja på når det gjeld Noregs framtid.

Presidenten: Presidenten går ut fra, at i de avgjørelser Stortinget har truffet, ligger der hensyn til alle de sider som her har vært nevnt. Går det slik som hr. Mowinckel ønsker, og som vi alle håper, men kanskje ikke tror så bestemt, vil vanskelighetene være av en relativt begrenset og oversiktlig art, og jeg går ut fra at regjering og storting vil kunne fortsette omtrent på samme måte som regjering og riksdag i Danmark fortsetter sitt arbeid, innen den snevre ramme som er gitt. Men jeg er enig med hr. Stray i at vi måtte være meget blinde, hvis vi gikk ut fra at det var den eneste mulighet som foreligger. Og når Stortingets president i samråd med Regjeringen anbefalte Hamar som stedet for oss, var det også med den tanke at man kunne evakuere og sette over. Og som statsministeren var inne på, — hvis det skulle vise seg at det er umulig for denne regjering, som er

landets lovlige regjering, å komme i den kontakt hvori den skulle komme med makthaverne i øyeblikket, har den åpen den adgang å bevare Regjeringen og derigjennom det internasjonale symbol på Norges uavhengighet og selvstendighet, den eneste regjering som har en internasjonal bemyndigelse og fullmakt til å opptre, selv om den sitter i et fremmed land. Alle disse hensyn er i virkeligheten tilgodesett ved de avgjørelser som har vært truffet her. Ingen av oss har den profetiske evne at vi kan vite nøyaktig hvilket forløp begivenhetene vil kunne få. Vi har søkt å treffe avgjørelser som regner med alle de nærmestliggende muligheter, og jeg er dessverre redd for at hr. Peersen har rett i den betraktning, at det vel kan tenkes forhold under hvilke medlemmer av Stortinget vil bli forsøkt fengslet ene og alene fordi de er medlemmer av Stortinget. Det er umulig på forhånd å vite hvori der vil ligge den beste beskyttelse mot dette, men muligheten er der, og den mulighet gjør man vel i å regne med. Skulle den mulighet bli til virkelighet, må vi også håpe at ethvert medlem av Stortinget vil vite å bære også en slik tilskikkelse på en måte som kan tjene landets verdighet, og høyne respekten for hvert enkelt medlem hvem en slik skjebne midlertidig måtte overgå.

Natvig Pedersen frafalt ordet.

Kjør: Får jeg lov å spørre om det blir bekreftet at det nå blir telefonert til Oslo, og at vi her, før vi går fra hverandre, kan avvente et mulig svar som kan klare spørsmålet?

Presidenten: Der blir telefonert med en gang. Når man kan få en fyldestgjørende forbindelse, tør jeg ikke uttale i dette øyeblikk.

Presidenten gir sin tilslutning til de ord som ble uttalt av statsministeren, og går ut fra at ethvert medlem av Stortinget i denne stund har sitt hjerte og sitt sinn fylt av de samme tanker på landets fremtid og på landets fortsatte uavhengighet og integritet. Vi håper og tror at vårt folk skal ha evne og vilje til å bære en hvilken som helst tung gjennomgangsperiode slik at fremtiden blir bevart for våre barn, og vi sier alle: Gud signe vårt dyre fedreland!

Så synger vi kanskje første vers av «Ja, vi elsker».

Forsamlingen sang stående 2 vers av nasjonalsangen.

Presidenten: Dette møte er hevet, og Stortingets forhandlinger er utsatt inntil nærmere kunngjørelse og innkallelse, som forhåpentlig vil kunne skje i løpet av de aller første dager.

Møtet slutt kl. 22,25.